

بررسی میزان انطباق نحوه ارائه دروس انتخابی با آیین‌نامه‌های مربوطه و چگونگی کیفیت بخشی به آن از دید مدیران و دبیران دوره‌ی متوسطه‌ی استان اصفهان

دکتر مهدی سبحانی نژاد*

علی سعیدی**

طیبه طبیبانی***

چکیده

پژوهش حاضر با روش پیمایشی و نمونه‌ای شامل ۴۰ مدرسه متوسطه روزانه سالی - واحدی استان اصفهان، ۸۰ نفر از مدیران مدارس و ۴۰ نفر از دبیران مدارس مذکور در سال تحصیلی ۸۳-۸۲ انجام گرفته است. در این پژوهش، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و سه ابزار؛ چک لیست،

---

* استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه شاهد تهران

** کارشناس ارشد و مدرس دانشگاه

*** کارشناس ارشد مدیریت آموزشی

سنجش نحوه ارائه‌ی دروس انتخابی، پرسشنامه مدیران و دبیران استفاده شده است تا نحوه‌ی ارائه دروس انتخابی، مشکلات و راهکارهای کیفیت بخشی به آن مورد بررسی قرار گیرد. داده‌های پژوهش در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. مهم‌ترین یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که:

۱. میانگین کل میزان انطباق ارائه دروس انتخابی با آیین‌نامه‌های مربوط، در مجموع مؤلفه‌ها، در سطح زیاد و معنادار بوده است. مدارس متوسطه در حدی قابل توجه به مفاد آیین‌نامه‌های مذکور متصف بوده است، اما در پاره‌ای موارد چون، جابه‌جایی دانش‌آموز کلاس جبرانی به تکمیلی و بالعکس، برگزاری کلاس درس انتخابی با رعایت حداقل و حداکثر نفرات، ارائه کتاب کار به دانش‌آموزان، نظارت پیوسته بر کارشناسی آموزش‌های مربوط و رعایت جایگزینی ارائه دروس انتخابی با تکمیلی، عدم تفاوت‌هایی انطباق‌هایی نیز مشهود بوده است. ۲. میانگین کل میزان مشکلات ارائه دروس انتخابی در سطح زیاد و معنادار بوده است. اساسی‌ترین مشکلات ارائه دروس انتخابی نیز در زمینه‌هایی چون؛ عدم نظارت دقیق کارشناسی‌های آموزش پرورش، عدم آشنایی دقیق مدارس با مفاد آیین‌نامه‌های مذکور، فقدان دبیران متخصص برای ارائه دروس متنوع انتخابی بوده است. ۳. مهم‌ترین راهکارهای کیفیت بخشی به ارائه دروس مذکور بر اساس دیدگاه‌های مدیران و دبیران به ترتیب شامل؛ ملزم ساختن مدارس به ارائه دروس انتخابی پس از نیازسنجی از دانش‌آموزان، تدوین سرفصل‌هایی مشخص و هدایت‌گر برای کلیه دروس انتخابی، آشناسازی دقیق مسئولان مدارس، اولیا،

دبیران و دانش‌آموزان با قوانین، مقررات و اهداف دروس انتخابی، طراحی ساز و کارهایی برای ملاحظه نیازهای دانش‌آموزان در محتوای دروس انتخابی، تصمیم‌گیری قانونگذار برای برقراری ارزشیابی جدی‌تر دروس انتخابی و تأثیردهی آن در معدل تحصیلی دانش‌آموز و انتخاب دبیران تحصیلكرده مرتبط با دروس انتخابی توسط مدیران مدارس بوده است.

کلید واژه‌ها: دروس انتخابی، نحوه ارائه، کیفیت بخشی، دوره متوسطه،

استان اصفهان.

Archive of SID

مقدمه

در اسفند ماه ۱۳۱۳ هجری شمسی، نظام آموزشی ایران در قالب سه دوره‌ی؛ ابتدایی (۶ سال)، دوره اول متوسطه (۳ سال) و دوره دوم متوسطه (۳ سال) طراحی و سازماندهی شد. در سال ۱۳۳۵ هجری شمسی، در دوره دوم متوسطه، دو سال عمومی و یک سال تخصصی ایجاد شد و سپس در سال تحصیلی ۳۵-۱۳۳۴، در دوره دوم متوسطه رشته‌های ادبی، ریاضی، طبیعی و خانه‌داری (برای دختران) و رشته‌های فنی و کشاورزی (برای پسران) دایر شد. در سال ۱۳۴۵، شاخه‌های تحصیلی دوره متوسطه به دو گروه عمومی، و فنی و حرفه‌ای با مدت چهار سال تغییر یافت. همچنین در سال تحصیلی ۵۴-۱۳۵۳، مقرر شد، فارغ‌التحصیلان دوره راهنمایی طبق ضوابط در یکی از سه شاخه؛ نظری (عمومی)، جامع و فنی و حرفه‌ای تحصیل کنند (صافی، ۱۳۷۹).

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، طرح کلیات نظام آموزش و پرورش در سال ۱۳۶۷ تهیه و در سال ۱۳۶۸ به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی رسید (کلیات نظام جدید آموزش متوسطه، ۱۳۷۳). طرح مذکور، هفت سال (طی سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۸) اجرا شد و در نهایت مشخص شد که طرح مذکور نیز، دچار مشکلاتی چون؛ افزایش دائمی فارغ‌التحصیلان مانده از تحصیلات دانشگاهی، عدم تأمین امکانات اجرایی لازم برای جذب دانش‌آموزان علاقه‌مند به شاخه‌های فنی، تعدد دروس و... است (گویا، ۱۳۷۸؛ سیچانی، ۱۳۷۸؛ رستگاران، ۱۳۷۷؛ ادریسی، ۱۳۷۶؛ مختاری، ۱۳۷۵؛ ادریسی، ۱۳۷۴؛ شعبانلو، ۱۳۷۲).

هیأت اجرایی نظام جدید آموزش متوسطه در مرداد ماه سال ۱۳۷۸ با هدف کاستن از نابسامانی‌های نظام نیم سالی - واحدی، تصمیم گرفت که نظام سالی

- واحدی را جایگزین نظام گذشته سازد (آیین‌نامه آموزشی نظام متوسطه سالی - واحدی، ۱۳۷۹).

نظام متوسطه سالی - واحدی شامل سه شاخه نظری، فنی و حرفه‌ای و کاردانش است. هدف کلی از برقراری نظام سالی - واحدی، فراهم آوردن شرایط و امکانات برای تعمیق باورهای دینی و اخلاقی دانش‌آموزان، ارتقای کیفیت و کمیت آموزش‌های متوسطه متناسب با نیازهای کشور و توجه به مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی، جنسی و سنی دانش‌آموزان بوده است. برنامه‌های درسی این دوره، به صورت دروس عمومی، اختصاصی، مهارتی و انتخابی‌اند. دروس انتخابی شامل پنج گروه پرورشی، جبرانی، تکمیلی، تکمیل مهارت و اختیاری است که با توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان و به منظور پرورش علایق و استعدادها و رفع نیازهای آموزشی آنان از میان مجموعه‌ای از دروس فعالیت محور برابر دستورالعمل مربوطه برای دانش‌آموزان ارائه می‌شوند و هر یک تعاریف خاص خود را دارد. ارزش هر یک از این دروس، معادل یک واحد است که سه واحد آن‌ها در پایه اول و یک واحد در یکی از پایه‌های دوم و یا سوم به دانش‌آموزان دوره متوسطه ارائه می‌شوند. بنابراین، دانش‌آموزان این دوره باید چهار واحد از این دروس را بگذرانند. دبیران، نمره‌های این دروس را به طور مستمر می‌دهند و مردودی نیز ندارند (آیین‌نامه آموزشی نظام متوسطه سالی - واحدی، ۱۳۷۹).

عناوین دروس انتخابی شامل؛ فعالیت‌های پرورشی (آشنایی با قوانین مهم اجتماعی، فعالیت‌های اجتماعی و گروهی، آشنایی با مهارت‌های مطالعه و آیین پژوهش، راهنمایی و مشاوره، بهداشت محیط و خانواده، فعالیت‌های قرآنی، مبانی تربیت‌بدنی، فعالیت‌های سیاسی، فعالیت‌های آموزشی (دروس جبرانی و تکمیلی)، ریاضی (ریاضی یک جبرانی و تکمیلی)، فعالیت‌های آموزشی دروس مهارتی (برنامه‌ریزی تحصیلی و شغلی، هنر (۱) - نگارگری (۱)، کارگاه

خوداتکایی در گرایش‌های گوناگون و آشنایی با مقدمات پژوهش علمی بود (در سال تحصیلی ۷۹-۷۸) که در سال‌های بعد دروسی چون گفتگوی تمدن‌ها، حقوق برای نوجوانان و کار با رایانه نیز در زمینه‌های پرورشی و سایر دروس مطرح در حوزه انتخابی به آن‌ها افزوده شده است.

طراحی دوره‌های آموزشی زمانی موفق خواهد بود که به ویژگی‌ها، نیازها و علایق مخاطب نظام آموزشی، توجه مطلوب شده باشد. دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه با توجه به جنسیت، طبقه، سن و غیره، دارای رغبت‌های تفریحی، ویژگی‌های اجتماعی، شخصی، تحصیلی و دینی خاص هستند که در طراحی مناسب دوره‌های آموزشی، لازم است به آن‌ها توجه شود (شرفی، ۱۳۷۱).

عوامل ژنتیکی و محیطی، تفاوت‌های مذکور را ایجاد می‌کنند. تفاوت‌ها نه تنها وضع جسمانی بلکه ویژگی‌های شخصیتی را نیز شامل می‌شوند. بعضی از تفاوت‌ها از جمله؛ توانایی‌های ذهنی، علایق، میزان اجتماعی بودن، استعدادها، گوناگون، نگرش‌ها، نیازها و اهداف باید کاملاً مورد توجه واقع شوند (غفاری، ۱۳۷۶).

توجه به تفاوت‌های فردی و اینکه افراد دارای استعدادها، نگرش‌ها، آرزوها، تجارب و نیازهای گوناگون هستند و میزان یادگیری هر فرد نیز وابسته به ویژگی‌های اوست، این نکته را روشن می‌سازد که نظام آموزشی بدون توجه به این امور، موفق نخواهد بود (کالاها و کلارک، ترجمه طهوریان، ۱۳۷۵).

به منظور شناخت تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان لازم است نظام‌های آموزشی از روش‌های گوناگون استفاده کنند. بررسی سوابق تحصیلی دانش‌آموزان، مشاهده عملکرد آنان در مدرسه، مشارکت دادن آن‌ها در بحث‌های گروهی و تشکیل گروه‌های بحث و مذاکره با والدین، معلمان و دانش‌آموزان در خلال اجرای شیوه‌های مذکور، استفاده از ابزارهایی چون؛ انواع آزمون‌های روان‌شناختی، فرم‌های مشاهده و مصاحبه، فرم‌های شرح حال،

پرسشنامه و همچنین، فرم‌های طراحی شده به منظور سنجش عملکرد تحصیلی در زمینه‌های متفاوت می‌تواند کمک‌دهنده باشد (کالاها و کلارک، ترجمه طهوریان، ۱۳۷۵).

به منظور توجه به تفاوت‌های فردی نیز برنامه‌هایی از جمله برقراری رشته‌های گوناگون برای ادامه تحصیل، طرح‌های ارتقا (دوره‌های کوتاه‌مدت برای دانش‌آموزان زبده)، طرح‌های پیشرفت مستمر (تقسیم تکالیف دوره تحصیلی به مقیاس‌های مهارتی کوچک که هر دانش‌آموز بتواند، بدون کمک دیگری، هر زمان و با هر سرعتی که خواست به مطالعه مقیاس مهارت مذکور پردازد)، مدرسه‌های فاقد درجه‌بندی کلاسی و انفرادی کردن آموزش، مؤثر خواهد بود (کالاها و کلارک، ترجمه طهوریان، ۱۳۷۵).

به لحاظ نظری، واکنش نظام‌های آموزشی به تفاوت‌های فردی شامل سه رویکرد؛ کاهش گرایانه، غیر کاهش‌گرایانه و تلفیقی است. در رویکرد کاهش‌گرایانه، تلاش برای تجانس و همگونی بیشتر میان دانش‌آموزان صورت می‌گیرد که رویکردی منفی است. رویکرد غیر کاهش‌گرایانه پدیده تفاوت‌های فردی را مثبت می‌انگارد و در نهایت در رویکرد تلفیقی نیز به تناسب مواجهه با این پدیده، می‌تواند انواعی از اشکال کاهش‌گرایانه یا غیر کاهش‌گرایانه به نمایش گذاشته شود.

در دسته‌بندی سطوح برخورد با مقوله تفاوت‌های فردی، دو سطح کلان و خرد قابل توجه‌اند. سطح کلان همراه با توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در طراحی شاخه‌های متفاوت تحصیلی و یا ارائه رشته‌های گوناگون تحصیلی در درون هر یک از شاخه‌های تحصیلی را شامل می‌شود. سطح خرد نیز، مبتنی بر توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در تشکیل کلاس درس و در سطوح گوناگون یک موضوع درسی خاص است (مهرمحمدی، ۱۳۸۰).

در سایر کشورها نیز، ایجاد فرصت انتخاب دروس برای دانش‌آموزان، طی برنامه تحصیلی دوره متوسطه مورد توجه واقع شده به طوری که در دوره‌ی متوسطه نظام آموزش و پرورش ژاپن طی پایه‌های اول، دوم و سوم متوسطه اول به ترتیب؛ ۱۰۵، ۱۰۵ و ۱۴۰ ساعت از برنامه درسی دوره متوسطه به دروس انتخابی اختصاص داده شده است. همچنین، در دوره دوم متوسطه ژاپن، دروس انتخابی براساس تمایل و انتظارات دانش‌آموزان ارائه می‌شود (وب گاه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۴).

در دوره‌ی متوسطه نظام آموزشی مالزی، طی سطح اول متوسطه دروس اختیاری در چهار دسته دروس ادبیات و علوم انسانی، فنی و حرفه‌ای، علوم پایه و دروس اسلامی به دانش‌آموزان ارائه می‌شوند. این روند طی دوره دوم متوسطه نیز برقرار است (وب گاه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۴).

نظام آموزشی آلمان نیز در دوره‌ی متوسطه اول شامل برنامه‌های درسی چون؛ زبان آلمانی، ریاضیات، زبان بیگانه، علوم اجتماعی، علوم طبیعی، موسیقی، هنر، ورزش و برخی دروس دیگر برحسب نوع مدارس و به شکل اختیاری یا اجباری است. مثلاً زبان بیگانه دوم مدارس متوسطه مخصوص اجباری است ولی در دیگر مدارس متوسطه دولتی اختیاری است. همچنین در هر ایالت با توجه به نوع مذاهب رایج در آن، دروس دینی آن مذهب تدریس می‌شود (مهرمحمدی، ۱۳۷۲).

نظام آموزشی جمهوری کره با هدف پرورش شهروندانی سالم، متکی به خود و خلاق، در برنامه درسی متوسطه اول، تعدادی مواد درسی اختیاری شامل زبان چینی، رایانه، محیط زیست و فعالیت‌های فوق برنامه را در برنامه درسی خود قرار داده است.

روسیه در دوره‌ی متوسطه اول، با هدف ارائه شرایط مطلوب برای پیشرفت‌های ذهنی، اخلاقی، معنوی، جسمانی و احساسی دانش‌آموزان و

همچنین، رشد فهم و درک آنان، طی برنامه‌های درسی به دروس انتخابی چون انشاء، املا، رونویسی و اصول نگارش توجه کرده است. افزون بر آن، در دوره‌ی متوسطه دوم نیز برخی واحدهای درسی اختیاری شامل؛ مطالعات مذهبی، مذاهب جهانی و کتب مذهبی در برنامه درسی دانش‌آموزان گنجانده شده است (وب‌گاه پژوهشکده تعلیم و تربیت، ۱۳۸۴).

تعداد و میزان ارائه دروس مذکور به درجه غیر متمرکز بودن و همچنین، دامنه امکانات و تجهیزات مالی، مادی و انسانی نظام‌های آموزشی وابسته است. اما در تصویری کلی هر چه نظام‌های آموزشی پیشرفته‌تر باشند، این فرصت‌ها برای دانش‌آموزان مهیاتر است.

پژوهش‌های محدود انجام شده در نظام متوسطه سالی - واحدی کشور، بیانگر مشکلاتی در زمینه‌های گوناگون این نظام و از جمله در زمینه نحوه‌ی ارائه دروس بوده است. به طوری که نتایج پژوهش طیبانی (۱۳۸۱)، بیانگر آن است که ارزشیابی دروس انتخابی به سبب ویژگی‌هایی چون؛ نداشتن ارزشیابی پایانی و مستمر بودن کامل آن، محاسبه نمره سالانه دروس انتخابی براساس میانگین نمرات ارزشیابی مستمر دانش‌آموزان در نوبت‌های اول و دوم به همراه ضریب‌های خاص و همچنین، عدم مردودی از این دروس و حتی منظور نشدن نمرات کمتر از ده دروس انتخابی در معدل سالیانه، نظام متوسطه سالی - واحدی را با مشکلاتی مواجه ساخته است.

رئیسی (۱۳۸۰)، ارزشیابی این نظام را عمده‌ترین اشکال آن می‌داند که به طور ویژه شامل ارزشیابی دروس انتخابی نیز است. به طوری که از تحقیقات طیبانی (۱۳۸۱) و رئیسی (۱۳۸۰) و نتایج حاصل از نشست‌ها و مصاحبه‌های انجام شده با مدیران، دبیران و دانش‌آموزان نظام متوسطه سالی - واحدی نمایان است، نظام مذکور در زمینه اجرا و ارائه دروس انتخابی قابل بررسی و تعمق است.

بر این اساس، هدف پژوهش حاضر بررسی تحلیلی نحوه‌ی ارائه، مشکلات و راهکارهای کیفیت بخشی به دروس انتخابی در مدارس دوره متوسطه استان اصفهان در سال تحصیلی ۸۳-۸۲ بوده و در خلال آن با عنایت به نکات فوق چهار پرسش ذیل طرح و بررسی شده است:

۱. به چه میزان نحوه‌ی ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره‌ی متوسطه استان اصفهان با آیین‌نامه‌های نظام متوسطه سالی - واحدی انطباق دارد؟
۲. مشکلات ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره‌ی متوسطه استان اصفهان چیست؟
۳. راهکارهای کیفیت بخشی به ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره متوسطه استان اصفهان چیست؟
۴. آیا میان نتایج ابزارها برحسب متغیرهای منطقه/ ناحیه، نوع مدارس، شاخه تحصیلی مدارس و سمت مدیران تفاوت معنادار وجود دارد؟

روش انجام دادن پژوهش

در اینجا به شرح چگونگی پژوهش و روش آن می‌پردازیم.

روش پژوهش

با توجه به هدف پژوهش و همچنین پرسش‌های اصلی مورد بررسی، روش پژوهش پیمایشی بوده است.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه مدارس متوسطه روزانه سالی - واحدی استان اصفهان، کلیه مدیران (مدیر و معاون) مدارس مذکور و کلیه دبیران شاغل به کار در مدارس فوق در سال تحصیلی ۸۳-۸۲ بوده‌اند.

برای محاسبه تعداد نمونه لازم در سه گروه مذکور، با استفاده از فرمول برآورد آماری نمونه پژوهش، ابتدا استان اصفهان به پنج خوشه اصلی طبقه‌بندی شد و در هر خوشه دو منطقه/ ناحیه آموزش و پرورش به عنوان مناطق نمونه‌گیری مشخص شدند. سپس، بنا بر محاسبات انجام شده، تعداد ۴۰ مدرسه متوسطه روزانه سالی - واحدی برآورد شده به طور تصادفی و با رعایت درصد سهم طبقات (درصد سهم مناطق و نواحی در خوشه‌ها و همچنین درصد سهم مدارس دخترانه و پسرانه) انتخاب شدند. سپس در هر مدرسه به ترتیب، مدیر و معاون و همچنین، سه نفر دبیر به طور تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. بر این اساس، نمونه پژوهش شامل ۴۰ مدرسه متوسطه روزانه سالی - واحدی از کل مدارس استان اصفهان، ۸۰ نفر از مدیران مدارس متوسطه مذکور (مدیر و معاون) و ۱۲۰ نفر از دبیران مدارس فوق (در سال تحصیلی ۸۳-۸۲) بوده‌اند که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند.

ابزارهای اندازه‌گیری

در پژوهش به منظور گردآوری داده‌های پژوهش از سه ابزار محقق ساخته شامل؛ چک لیست سنجش نحوه ارائه دروس انتخابی، پرسشنامه‌ی مدیران (مدیر و معاون مدرسه) و پرسشنامه‌ی دبیران استفاده شده است.

ابزار چک لیست سنجش نحوه ارائه دروس انتخابی با چهل و نه سؤال، به منظور گردآوری داده‌های پرسش شماره یک پژوهش و ابزارهای پرسشنامه

مدیران و دبیران با سی و نه سؤال بسته پاسخ و یک پرسش باز پاسخ جهت گردآوری داده‌های پرسش‌های دوم و سوم پژوهش تهیه و تدوین شده است. طیف گردآوری داده‌ها در ابزار چک لیست سنجش، نحوه‌ی ارائه دروس انتخابی و همچنین بخش اول ابزارهای پرسشنامه مدیران و دبیران پنج گزینه‌ای لیکرت بوده است.

در این زمینه کارشناسان آموزش متوسطه سازمان آموزش و پرورش و دست‌اندرکاران نظام مذکور روایی صوری (ظاهری) و محتوایی ابزارها را تأیید کرده‌اند. برای تعیین میزان پایایی ابزارها نیز به ترتیب در فرم چک لیست سنجش نحوه‌ی ارائه‌ی دروس انتخابی، ضریب همبستگی دو مرتبه اجرای چک لیست دو نفر همکار پژوهشگر با فاصله‌ی دو هفته و به طور مجزا برابر با ۰/۷۸۵۶ بوده که در سطح ۹۵٪ معنادار است. همچنین، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای چک لیست‌های اجرا شده همکاران پژوهشگر طی اجرای آزمایشی عدد ۰/۸۰۵۶ بوده است. در بررسی پایایی پرسشنامه‌های مدیران و دبیران مدارس، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده به ترتیب برابر با ۰/۸۳۳۹ و ۰/۸۵۲۱ بوده که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول ابزارهای مذکور است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌های حاصل از ابزارهای پژوهش به دو شیوه‌ی آماری توصیفی و استنباطی تحلیل آماری شده‌اند. در تحلیل توصیفی از شاخص‌های فراوانی، انحراف معیار و میانگین استفاده شده و در تحلیل استنباطی داده‌ها نیز ابتدا با بهره‌گیری از آزمون کالموگروف - اسمیرنف نرمال بودن توزیع داده‌های حاصله تأیید شده و بر این اساس، به منظور بررسی معناداری داده‌های حاصله از سه ابزار پژوهش در حد بالاتر از متوسط از آزمون استنباطی «تی تک متغیره» استفاده شده است. همچنین به منظور بررسی معناداری تفاوت میان گروه‌ها در متغیرهای دو سطحی از آزمون «تی مستقل» به منظور بررسی معناداری، تفاوت

میان گروه‌ها در متغیرهای چند سطحی نیز از آزمون تحلیل واریانس تک متغیره و آزمون تعقیبی توکی استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

مهم‌ترین یافته‌های پژوهش شامل زمینه‌های زیرند:

نتایج بررسی پرسش یک پژوهش

نخستین پرسش پژوهش حاضر مبتنی بود بر اینکه «به چه میزان نحوه ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره‌ی متوسطه استان اصفهان با آیین‌نامه‌های نظام متوسطه سالی - واحدی در انطباق است؟»

نتایج به دست آمده از ابزار چک لیست سنجش نحوه‌ی ارائه دروس انتخابی بیانگر آن است که مهم‌ترین موارد انطباق نحوه‌ی ارائه دروس انتخابی با آیین‌نامه‌های نظام متوسطه سالی - واحدی در زمینه‌هایی چون موارد زیر بوده است. ارائه هر واحد درس انتخابی طی دو ساعت در برنامه هفتگی، ارائه سه واحد درس انتخابی در پایه اول، نداشتن امتحان تجدیدی برای دروس انتخابی، پذیرفتن و ثبت نمره سالانه کمتر از ده برای دروس انتخابی در دوره روزانه، عدم دریافت پول از دانش‌آموزان برای دروس انتخابی، ارائه واحدهای درسی انتخابی طبق دستورالعمل ارسالی از سازمان آموزش و پرورش در هر سال تحصیلی، محاسبه نمرات کم‌تر از ده دروس انتخابی در معدل کل دانش‌آموز و ارائه نمره دروس انتخابی از سوی معلمان، یک هفته پیش از شروع امتحانات پایانی بوده است. به عبارت دیگر، عملکرد مدارس در زمینه‌های فوق با آیین‌نامه‌های نظام متوسطه سالی - واحدی انطباق لازم را داشته است.

افزون بر آن نتایج بیانگر، انطباق ضعیف‌تر نحوه‌ی ارائه دروس انتخابی با آیین‌نامه‌های نظام متوسطه سالی - واحدی در زمینه‌هایی از جمله موارد زیر بوده است. جابه‌جایی دانش‌آموز کلاس جبرانی به تکمیلی و بالعکس با تأیید

شورای آموزشی مدرسه حداکثر تا پایان اسفند ماه، برگزاری کلاس درس انتخابی با حداقل پانزده و حداکثر چهل دانش‌آموز و نداشتن حد نصاب برای برگزاری کلاس، ارائه کتاب کار به دانش‌آموزان در برخی از دروس انتخابی از سوی آموزش و پرورش، نظارت کارشناسی آموزشی مربوط بر نحوه‌ی ارائه دروس پرورشی و جایگزینی ارائه دروس انتخابی ریاضی (۱) جبرانی و ریاضی (۱) تکمیلی در صورت فقدان دبیر درس ریاضی با یکی از دروس عربی (۱)، شیمی (۱)، زبان (۱) و آزمایشگاه با اجازه سازمان آموزش و پرورش بوده است. به عبارت دیگر، مدارس در انجام دادن این بخش از آیین‌نامه‌های نظام متوسطه سالی - واحدی چنانچه باید دقیق نبوده و چه بسا در پاره‌ای از موارد اشتباهات و یا نقائصی در این زمینه‌ها در عملکرد آنان وجود داشته است.

میانگین کل نتایج به دست آمده از ابزار چک لیست سنجش نحوه ارائه دروس انتخابی در مجموع مؤلفه‌ها از نظر توصیفی در حد زیاد^۱ بوده است. آزمون تی تک متغیره «t» محاسبه شده در سطح $P \leq 0/05$ ، نشان‌دهنده‌ی انطباق عملکرد مدارس با آیین‌نامه نظام سالی - واحدی در ارائه دروس انتخابی و معناداری نتایج فوق‌الذکر در حد بالاتر از متوسط و زیاد بوده است (جدول یک).

جدول ۱. جمع‌بندی نتایج تحلیل توصیفی و بررسی معناداری نتایج ابزار در مورد میزان

انطباق نحوه ارائه دروس انتخابی با آیین‌نامه‌های نظام متوسطه سالی - واحدی

ابزار	تعداد	میانگین	درجه آزادی	انحراف استاندارد	t	مقدار بحرانی در سطح $P \leq 0/05$
چک لیست سنجش نحوه ارائه دروس انتخابی	۴۰	۳/۴	۳۹	۰/۷۴۷۹	۶/۸۴۸	۷/۶۴

$$H_0: m \leq 2/5$$

$$H_1: m > 2/5$$

۱- با عنایت به ارزش‌های عددی داده شده به طبقات طیف گردآوری داده‌ها، میانگین پاسخ‌های به دست آمده در سطح گزینه زیاد بوده است.

آزمون تحلیل واریانس یک راهه «F» محاسبه شده میان نتایج ابزار چک لیست سنجش نحوه‌ی ارائه دروس انتخابی برحسب متغیرهای شاخه تحصیلی مدارس متوسطه و همچنین، منطقه/ ناحیه مدارس معنادار نبوده و بیانگر آن است که میان عملکرد مدارس شاخه‌های متفاوت تحصیلی و همچنین، مدارس نواحی گوناگون مورد بررسی در انطباق با آیین‌نامه‌های نظام سالی - واحدی تفاوت معنادار وجود نداشته است^۱.

از سوی دیگر آزمون تی مستقل «T» محاسبه شده میان نتایج ابزار چک لیست سنجش نحوه‌ی ارائه دروس انتخابی برحسب متغیر نوع مدرسه (دخترانه و پسرانه) نیز معنادار نبوده و بیانگر آن است که میان عملکرد مدارس دخترانه و پسرانه در زمینه انطباق با آیین‌نامه‌های نظام متوسطه سالی - واحدی تفاوت معنادار وجود نداشته است.

نتایج بررسی پرسش دو پژوهش

دومین پرسش پژوهش حاضر مبتنی بود بر این‌که «مشکلات ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره‌ی متوسطه استان اصفهان چیست؟»

الف) تحلیل نتایج حاصل از ابزار پرسشنامه مدیران (مدیر و معاون مدرسه)

نتایج به دست آمده از ابزار پرسشنامه مدیران بیانگر آن است که مهم‌ترین موارد مشکلات ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره‌ی متوسطه استان اصفهان از دید مدیران (مدیر و معاون مدرسه) شامل زمینه‌هایی مانند موارد زیر بوده است. فقدان امکانات لازم برای بررسی و شناخت استعدادها، علایق و تمایلات دانش‌آموزان به منظور ارائه دروس انتخابی، فقدان دبیران با تخصص‌های

۱- به منظور پرهیز از طولانی شدن مقاله، تنها جداول تحلیل‌های معنادار آورده شده و از ذکر جداول مرتبط با موارد غیر معنادار صرف‌نظر شده است.

گوناگون برای ارائه دروس انتخابی متفاوت در مدارس، الزام به برگزاری دروس خاص و تکراری، محدود شدن مدارس به برخی از دروس انتخابی به علت فقدان امکانات مالی، مادی و تجهیزات، بی‌توجهی نظام متوسطه‌ی سالی - واحدی به نیازهای اجتماعی دانش‌آموزان در ارائه دروس پرورشی، عدم نظارت دقیق کارشناسی‌های آموزش و پرورش بر ارائه دروس انتخابی در مدارس و عدم امکان استفاده از شیوه‌های تدریس فعالیت محور در دروس انتخابی به علت کمبود امکانات مالی و مادی در مدارس.

میانگین کل پاسخ‌های به دست آمده از ابزار پرسشنامه مدیران در مورد مشکلات ارائه دروس انتخابی، در مجموع مؤلفه‌ها از نظر توصیفی در حد زیاد بوده است. تی تک متغیره «t» محاسبه شده در سطح $P \leq 0/05$ ، نشان‌دهنده‌ی وجود پاره‌ای از مشکلات در ارائه دروس انتخابی و معناداری نتایج فوق در ابزار پرسشنامه مدیران (مدیر و معاون مدرسه) در حد بالاتر از متوسط بوده است (جدول دو).

جدول ۲. جمع‌بندی نتایج تحلیل توصیفی و بررسی معناداری اظهارات مدیران در مورد

وجود مشکلاتی در زمینه ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره‌ی متوسطه استان اصفهان

ابزار	تعداد	میانگین	درجه آزادی	انحراف استاندارد	t	مقدار بحرانی در سطح $P \leq 0/05$
چک لیست سنجش نحوه ارائه دروس انتخابی	۸۰	۳/۴۸	۷۹	۰/۶۱۷۲	۱۲/۰۳۹	۱/۶۴

$$H_0: m \leq 2/5$$

$$H_1: m > 2/5$$

تحلیل واریانس یک راهه «F» محاسبه شده در سطح $P \leq 0/05$ برحسب متغیر شاخه تحصیلی متوسطه بیانگر وجود تفاوت معنادار میان اظهارات مدیران بوده است، به طوری که مدیران شاغل در مدارس متوسطه نظری بیش از مدیران شاغل در مدارس کاردانش، ارائه دروس انتخابی در مدارس را همراه با مشکل ارزیابی کرده‌اند (جدول سه).

جدول ۳. بررسی وجود تفاوت معنادار میان اظهارات مدیران در مورد وجود مشکلاتی در ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره‌ی متوسطه استان اصفهان (برحسب شاخه تحصیلی)

احتمال	F	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	گروه‌ها
۰/۰۱۳	۴/۶۰۴	۰/۵۸۴۹	۴/۳۷۸۵	۶۰	شاخه نظری
		۰/۴۰۴۶	۳/۰۴۱۷	۸	شاخه فنی و حرفه‌ای
		۰/۶۸۶۹	۳/۰۲۰۸	۱۲	شاخه کاردانش

کار - دانش	فنی - حرفه‌ای	نظری	میانگین	گروه‌ها
۳/۰۲۰۸	۳/۰۴۱۷	۴/۳۷۸۵		
			۴/۳۷۸۵	شاخه نظری
			۳/۰۴۱۷	شاخه فنی و حرفه‌ای
		*	۳/۰۲۰۸	شاخه کاردانش

تحلیل واریانس یک راهه «F» محاسبه شده در سطح $P \leq 0/05$ برحسب متغیر مناطق / نواحی گوناگون آموزش و پرورش استان بیانگر وجود تفاوت معنادار میان اظهارات مدیران بوده است به طوری که مدیران شاغل در مدارس خوشه غربی استان^۱ بیش از مدیران شاغل در مدارس خوشه شرقی^۲ و شمالی^۳ ارائه دروس انتخابی در مدارس را همراه با مشکل ارزیابی کرده‌اند (جدول چهار).

۱- مناطق؛ بومین؛ تیران، چادگان، خوانسار، فریدون، فریدون شهر، گلپایگان، ماهدشت و نجف‌آباد

۲- مناطق؛ خور، بن رود، جلگه، کوهپایه و نایین

۳- مناطق؛ آران و بیدگل، اردستان، زواره، امامزاده، برخوار، کاشان، میمه و نطنز

جدول ۴. بررسی وجود تفاوت معنادار میان اظهارات مدیران در زمینه وجود مشکلاتی در ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره‌ی متوسطه استان اصفهان (برحسب منطقه / ناحیه)

احتمال	F	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	گروه‌ها
۰/۰۰۸	۳/۷۴۷	۰/۶۲۳۲	۳/۴	۳۸	مرکزی
		۰/۷۳۰۲	۳/۲۲۹۵	۱۰	شمالی
		۰/۴۸۷۰	۳/۳۸۵۰	۱۴	جنوبی
		۰/۶۵۰۲	۳/۱۱۲۵	۴	شرقی
		۰/۴۶۵۲	۲۷۳۱	۱۴	غربی

غربی	شرقی	جنوبی	شمالی	مرکزی	میانگین	گروه‌ها
۴/۲۷۳۱	۳/۱۱۲۵	۳/۳۸۵۰	۳/۲۲۹۵	۳/۴		
					۳/۴	مرکزی
					۳/۲۲۹۵	شمالی
					۳/۳۸۵۰	جنوبی
					۳/۱۱۲۵	شرقی
	*		*		۴/۲۷۳۱	غربی

آزمون تی مستقل «T» محاسبه شده میان نتایج ابزار پرسشنامه مدیران در زمینه‌ی مشکلات ارائه دروس انتخابی برحسب متغیر سمت مدیران (مدیر و یا معاون) معنادار نبوده و بیانگر آن است که میان اظهارات مدیران مدارس و معاونان آنان تفاوت معنادار درباره‌ی میزان مشکلات ارائه دروس انتخابی وجود نداشته است. همچنین، آزمون «T» محاسبه شده برحسب متغیر جنس مدیران (مدیران زن و مرد) نیز معنادار نبوده و بیانگر آن است که میان اظهارات مدیران زن و مرد درباره‌ی میزان مشکلات ارائه دروس انتخابی تفاوت معنادار وجود نداشته است.

ب) تحلیل نتایج حاصل از ابزار پرسشنامه دبیران

نتایج به دست آمده از ابزار پرسشنامه دبیران بیانگر آن است که مهم‌ترین مشکلات ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره‌ی متوسطه استان اصفهان از دید دبیران شامل زمینه‌هایی چون موارد زیر بوده است بی‌توجهی نظام متوسطه سالی - واحدی به نیازهای اجتماعی دانش‌آموزان در ارائه دروس پرورشی، فقدان دبیران با تخصص‌های گوناگون برای ارائه دروس انتخابی متفاوت در مدارس، نامتناسب بودن امکانات و تجهیزات موجود در مدارس برای ارائه انواع دروس انتخابی، بی‌توجهی مدارس به تفاوت‌ها، نیازها و سلیقه‌های خاص دانش‌آموزان در ارائه دروس انتخابی.

میانگین کل پاسخ‌های به دست آمده از ابزار پرسشنامه دبیران در زمینه مشکلات ارائه دروس انتخابی، در مجموع مؤلفه‌ها از نظر توصیفی در حد زیاد بوده است. آزمون تی تک متغیره (t) محاسبه شده در سطح $P \leq 0/05$ ، نشان‌دهنده‌ی وجود پاره‌ای از مشکلات در ارائه دروس انتخابی و معناداری نتایج فوق‌الذکر در ابزار پرسشنامه دبیران در حد بالاتر از متوسط بوده است (جدول پنج).

جدول ۵. جمع‌بندی نتایج تحلیل توصیفی و بررسی معناداری اظهارات دبیران درباره‌ی وجود مشکلاتی در زمینه‌ی ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره‌ی متوسطه استان اصفهان

ابزار	تعداد	میانگین	درجه آزادی	انحراف استاندارد	t	مقدار بحرانی در سطح $P \leq 0/05$
پرسشنامه دبیران	۱۲۰	۳/۳۳	۱۱۹	۰/۳۳۲۴	۱۵/۷۵۷	۱/۶۴

$$H_0: m \leq 2/5$$

$$H_1: m > 2/5$$

آزمون تی مستقل «T» محاسبه شده در سطح $P \leq 0/05$ در زمینه‌ی وجود مشکلاتی در ارائه دروس انتخابی برحسب متغیر جنس دبیران (زن و مرد) معنادار بوده و بیانگر آن است که دبیران مرد به طور معنادار، بیش از دبیران زن،

نظام متوسطه سالی - واحدی را در زمینه ارائه دروس انتخابی همراه با مشکل ارزیابی کرده‌اند (جدول شش).

جدول ۶. بررسی وجود تفاوت معنادار میان اظهارات دبیران درباره‌ی وجود مشکلاتی در ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره‌ی متوسطه استان اصفهان (برحسب متغیر جنس)

P	T	مرد		زن		پرسش دو پژوهش
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۰/۰۱۷۰	۱/۵۳۷	۰/۲۱۶۲	۳/۴۵۵۶	۰/۳۷۶۹	۳/۲۲۳۹	مشکلات ارائه دروس انتخابی

در ضمن، آزمون تحلیل واریانس یک راهه «F» محاسبه شده در سطح $P \leq 0/05$ میان نتایج ابزار پرسشنامه دبیران برحسب متغیر منطقه/ ناحیه مدرسه، بیانگر وجود تفاوت معنادار میان اظهارات دبیران مناطق گوناگون بوده است؛ به طوری که دبیران شاغل در مدارس متوسطه خوشه غربی استان (مناطق؛ بویین؛ تیران، چادگان، خوانسار، فریدن، فریدون شهر، گلپایگان، مهردشت و نجف‌آباد) بیش از دبیران شاغل در سایر مناطق استان، ارائه دروس انتخابی در مدارس را همراه با مشکل ارزیابی کرده‌اند (جدول هفت).

جدول ۷. بررسی وجود تفاوت معنادار میان اظهارات دبیران مناطق آموزش و پرورش استان درباره‌ی وجود مشکلاتی در ارائه دروس انتخابی (برحسب منطقه / ناحیه)

احتمال	F	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	گروه‌ها
۰/۰۰۰	۹/۲۶۴	۰/۶۹۵۷	۳/۱	۵۱	مرکزی
		۰/۷۲۸۹	۲/۹	۱۷	شمالی
		۰/۴۸۳	۳/۲۷	۲۵	جنوبی
		۰/۰۲۵	۳/۳	۱۱	شرقی
		۰/۲۵۸	۴/۱	۱۴	غربی

غربی	شرقی	جنوبی	شمالی	مرکزی	میانگین	گروه‌ها
۴/۱	۳/۳	۳/۲۷	۲/۹	۳/۱		
					۳/۱	مرکزی
					۲/۹	شمالی
					۳/۲۷	جنوبی
					۳/۳	شرقی
	*	*	*	*	۴/۱	غربی

همچنین آزمون تحلیل واریانس یک راهه (F) محاسبه شده میان نتایج ابزار پرسشنامه دبیران برحسب متغیر شاخه تحصیلی مدارس متوسطه معنادار نبوده و بیانگر آن است که میان اظهارات دبیران سه شاخه تحصیلی در مورد وجود مشکلاتی در ارائه دروس انتخابی در سه شاخه مدارس مذکور، تفاوت معنادار وجود نداشته است.

نتایج بررسی پرسش سه پژوهش

سومین پرسش پژوهش حاضر مبتنی بود بر اینکه «راهکارهای کیفیت بخشی به ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره متوسطه استان اصفهان چیست؟»

الف) نتایج حاصل از ابزار پرسشنامه مدیران

مهم‌ترین نتایج به دست آمده از یک مورد پرسش باز پاسخ در ابزار پرسشنامه مدیران (مدیر و معاون مدرسه) در مورد راهکارهای کیفیت بخشی به ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره متوسطه عبارتند از:

۱. الزام و تعهد مدیران مدارس به انتخاب دبیران تحصیل کرده مرتبط با دروس انتخابی برای این دروس.
۲. اقدام قانونگذار به وجود ارزشیابی جدی‌تر در دروس انتخابی.
۳. اقدام قانونگذار برای ملزم ساختن به ارائه دروس انتخابی پس از نیازسنجی از دانش‌آموزان مدارس.
۴. تدوین سرفصل‌هایی مشخص برای کلیه دروس انتخابی از سوی آموزش و پرورش.
۵. هماهنگ‌سازی محتوای دروس انتخابی با نیازهای جامعه از سوی آموزش و پرورش.
۶. تقویت آموزش‌های ضمن خدمت برای بهبود کیفیت آموزشی دبیران دروس انتخابی.
۷. تأمین امکانات لازم برای اجرای حقیقی و مطلوب دروس انتخاب در مدارس متوسطه.
۸. آشنا ساختن اولیا، دبیران و دانش‌آموزان با قوانین، مقررات و اهداف دروس انتخابی و رفع سوء برداشت‌ها از این دروس.

ب) نتایج حاصل از ابزار پرسشنامه دبیران

مهم‌ترین نتایج به دست آمده از یک مورد پرسش باز پاسخ در ابزار پرسشنامه دبیران درباره‌ی راهکارهای کیفیت بخشی به ارائه دروس انتخابی در مدارس دوره متوسطه عبارتند از:

۱. اقدام قانونگذار ملزم ساختن مدارس به ارائه دروس انتخابی پس از نیازسنجی از دانش‌آموزان مدارس.
۲. اقدام قانونگذار برای ارزشیابی جدی‌تر در این دروس و تأثیردهی آن در معدل سالیانه.
۳. طراحی ساز و کارهایی از سوی آموزش و پرورش و دبیران به منظور در نظر گرفتن نیازهای دانش‌آموزان در محتوای کلیه دروس انتخابی.
۴. الزام دبیران به استفاده از روش‌های تدریس فعال در این دروس.
۵. تقویت آموزش‌های ضمن خدمت برای بهبود کیفیت آموزشی دبیران.
۶. الزام و تعهد مدیران مدارس به انتخاب دبیران تحصیلکرده مرتبط با دروس انتخابی.
۷. تأمین امکانات لازم برای اجرای حقیقی و مطلوب این دروس در مدارس متوسطه.
۸. آشنا ساختن اولیا، دبیران و دانش‌آموزان با قوانین، مقررات و اهداف دروس انتخابی.

بحث و نتیجه‌گیری

۱. بررسی انطباق نحوه ارائه دروس انتخابی با مفاد آیین‌نامه‌های نظام سالی - واحدی بیانگر آن است که عملکرد مدارس در حدی قابل توجه (میانگین بالاتر از حد متوسط و در حد زیاد) با مفاد آیین‌نامه‌های مربوط کاملاً منطبق بوده است. مهم‌ترین موارد مذکور از این قرارند:

الف) ارائه هر واحد درسی انتخابی طی دو ساعت در برنامه هفتگی

ب) ارائه سه واحد درس انتخابی در پایه اول

ج) نداشتن امتحان تجدیدی برای دروس انتخابی

د) پذیرفتن و ثبت نمره سالانه کمتر از ده برای دروس انتخابی در دوره روزانه.

ه) ارائه واحدهای درسی انتخابی طبق دستورالعمل ارسالی از سازمان آموزش و پرورش در هر سال تحصیلی.

و) محاسبه نمرات کمتر از ده دروس انتخابی در معدل کل دانش آموز بنابر شواهد و نتایج حاصل از بررسی، عملکرد مدارس در مواردی با مفاد آیین‌نامه‌های نظام سالی - واحدی کاملاً منطبق نبوده است، مهم‌ترین موارد مذکور از این قرار است:

الف) جابه‌جایی دانش‌آموز کلاس جبرانی به تکمیلی و بالعکس با تأیید شورای آموزشی مدرسه حداکثر تا پایان اسفند ماه

ب) برگزاری کلاس درس انتخابی با رعایت حداقل پانزده و حداکثر چهل دانش‌آموز

ج) ارائه کتاب کار به دانش‌آموزان در برخی از دروس انتخابی

د) نظارت پیوسته کارشناسی آموزشی مربوط بر نحوه ارائه دروس پرورشی

ه) رعایت جایگزینی ارائه دروس انتخابی ریاضی (۱) جبرانی و ریاضی (۱) تکمیلی در صورت فقدان دبیر درس ریاضی با یکی از دروس عربی (۱)، شیمی (۱)، زبان (۱) و آزمایشگاه با اجازه سازمان آموزش و پرورش.

در واقع، عدم تسلط مدیران به آیین‌نامه‌های سالی - واحدی موجب شده است که برخی از مدارس در اجرای پاره‌ای مفاد خاص آیین‌نامه‌های مذکور به ویژه در زمینه‌های جابه‌جایی دانش‌آموز کلاس جبرانی به تکمیلی و بالعکس، مجوزها و زمان‌بندی آیین‌نامه‌ها را رعایت ننمایند. به علاوه، فقدان امکانات مالی، مادی و انسانی برای برگزاری کلاس‌ها در سطح مدارس و آموزش و پرورش موجب شده است تا مدارس و نواحی آموزشی در برخی زمینه‌ها از جمله، برگزاری کلاس، رعایت شاخص‌های معلم / شاگرد را نکنند و در

جایگزینی دروس به جای نیازها به امکانات خود توجه کنند. این امر در برگزاری کلاس‌ها نیز مصداق داشته است، به طوری که مدارس بیش از توجه به نیاز دانش‌آموزان به امکانات خود توجه می‌کنند. فقدان نظارت جامع آموزش و پرورش و کارشناسی‌های مذکور نیز در بروز تخطی‌هایی که به عمل آمده، بی‌تأثیر نبوده است.

نتایج بررسی نشان می‌دهد که در مجموع میزان انطباق نحوه‌ی ارائه دروس مذکور، به رغم پاره‌ای کاستی‌ها در حد زیاد بوده و این میزان از نظر آماری نیز معنادار بوده است.

۲. بررسی مشکلات ارائه دروس انتخابی بیانگر آن است که مدارس در حدی قابل توجه (میانگین بالاتر از حد متوسط و در حد زیاد) با مشکلاتی در ارائه دروس انتخابی مواجه‌اند. مهم‌ترین موارد مذکور از دید دو گروه مدیران و دبیران به ترتیب به قرار زیر است.

مشکلات ارائه دروس انتخابی از دید مدیران

- مهم‌ترین موارد از دید مدیران عبارت است از:
- الف) فقدان امکانات لازم برای بررسی و شناخت استعدادها، علایق و تمایلات دانش‌آموزان به منظور ارائه دروس انتخابی.
  - ب) فقدان دبیران با تخصص‌های گوناگون برای ارائه این دروس در مدارس.
  - ج) الزام به برگزاری دروسی خاص و تکراری.
  - د) محدود شدن مدارس به برخی از دروس انتخابی به علت فقدان امکانات مالی، مادی و تجهیزات.
  - ه) بی‌توجهی نظام متوسطه سالی - واحدی به نیازهای اجتماعی دانش‌آموزان در ارائه دروس پرورشی.

و) عدم نظارت دقیق کارشناسی‌های آموزش و پرورش بر ارائه دروس انتخابی در مدارس.

ز) عدم امکان بهره‌گیری از شیوه‌های تدریس فعالیت محور در این دروس به دلیل کمبود امکانات مالی و مادی در مدارس.

وجود مشکلات مذکور از لحاظ آماری معنادار و در عین حال قابل تعمیم به جامعه پژوهش (مدارس متوسطه سالی - واحدی استان اصفهان) بوده است.

مشکلات ارائه دروس انتخابی از دید دبیران

مهم‌ترین موارد از دید دبیران به ترتیب زیر است:

الف) بی‌توجهی نظام متوسطه سالی - واحدی به نیازهای اجتماعی دانش‌آموزان در ارائه دروس پرورشی.

ب) فقدان دبیران با تخصص‌های گوناگون برای ارائه دروس انتخابی در مدارس.

ج) نامتناسب بودن امکانات و تجهیزات موجود در مدارس برای ارائه انواع دروس انتخابی.

د) بی‌توجهی مدارس به تفاوت‌ها، نیازها و سلیقه‌های خاص دانش‌آموزان در ارائه این دروس.

ه) فقدان امکانات لازم برای بررسی و شناخت استعدادها، علایق و تمایلات دانش‌آموزان به منظور ارائه این دروس.

وجود مشکلات مذکور از نظر آماری معنادار و در عین حال قابل تعمیم به جامعه پژوهش (مدارس متوسطه روزانه سالی - واحدی استان اصفهان) هستند.

یافته‌های فوق در زمینه‌ی ارزشیابی با نتایج پژوهش‌های طبیبانی (۱۳۸۱) و رئیسی (۱۳۸۰) مبنی بر وجود مشکلاتی در زمینه ارزشیابی دروس انتخابی

همخوان است.

بنابراین مهم‌ترین مشکلات ارائه دروس انتخابی در مدارس شامل زمینه‌های زیر است:

- الف) عدم نظارت دقیق کارشناسی‌های آموزش و پرورش
  - ب) عدم آشنایی دقیق مدارس با مفاد آیین‌نامه‌های مذکور
  - ج) فقدان ابزارهای لازم برای شناخت نیازها و استعدادهای دانش‌آموزان
  - د) فقدان دبیران متخصص برای دروس انتخابی
  - ه) فقدان امکانات مالی و مادی برای تنوع‌دهی به فهرست دروس مذکور
  - و) بی‌توجهی به نیازهای اجتماعی دانش‌آموزان
- این موارد در مجموع سبب تکراری شدن دروس انتخابی در مدارس و اختصاص دادن آن به چند درس خاص شده که به غیر از نام دروس انتخابی، جلوه دیگری از انتخاب در آن‌ها مشهود نیست.

مدیران شاغل در مدارس متوسطه نظری استان اصفهان و همچنین، مدیران شاغل در مدارس خوشه غربی استان (مناطق سردسیر با فاصله قابل توجه و دسترسی مشکل در برخی از فصول سال به مرکز استان) بیش از سایر مدیران و به طور معنادار، ارائه این دروس را با مشکلات قابل توجه همراه دانسته‌اند. به علاوه، دبیران مرد و دبیران مدارس متوسطه خوشه غربی استان اصفهان بیش از دبیران سایر مناطق استان و به طور معنادار، ارائه این دروس را با مشکلات قابل توجه همراه دانسته‌اند.

۳. بررسی راهکارهای کیفیت بخشی به ارائه دروس انتخابی بیانگر آن است که در مجموع مهم‌ترین راهکارهای کیفیت بخشی به ارائه دروس مذکور از دید مدیران و دبیران را می‌توان به شرح زیر فهرست کرد:

- الف) اقدام قانونگذار به ملزم ساختن مدارس برای ارائه دروس انتخابی پس از نیازسنجی از دانش‌آموزان.
- ب) تدوین کتاب یا سرفصل‌هایی مشخص برای کلیه دروس انتخابی

ج) آشنا ساختن دقیق مسئولان مدارس با قوانین، مقررات و اهداف این دروس.

د) آشنا ساختن اولیا، دبیران و دانش‌آموزان با قوانین، مقررات و اهداف دروس

ه) طراحی ساز و کارهایی نیازهای دانش‌آموزان در محتوای کلیه دروس انتخابی

و) اقدام قانونگذار به برقراری ارزشیابی جدی‌تر در این دروس و تأثیردهی آن در معدل.

ز) اقدام مدیران مدارس برای انتخاب دبیران تحصیلکرده مرتبط با دروس انتخابی

ح) تأمین امکانات لازم برای اجرای حقیقی و مطلوب دروس انتخابی در مدارس متوسطه.

ط) الزام دبیران به استفاده کردن از روش‌های تدریس فعال در تدریس این دروس.

ی) تنوع‌دهی به فهرست و محتوای این دروس در مدارس

ک) هماهنگی میان محتوای این دروس با نیازهای جامعه

پیشنهاد‌های پژوهش

۱. آموزش و پرورش با صراحتی بیشتر درباره‌ی هدف خود از ارائه این دروس برای مجموعه آموزش و پرورش و خانواده‌ها حرکت کند تا بدین وسیله ضمن تصریح اهداف موردنظر، سطح جدیت مدیران، دبیران، دانش‌آموزان و اولیا نیز ارتقا یابد، دروس مذکور از حالت منفعل کنونی خارج شود و شکلی جدی‌تر به خود گیرد.

۲. آیین‌نامه‌های نظام متوسطه درباره‌ی لزوم بهره‌گیری مدیران مدارس از دبیران تحصیلکرده مرتبط با دروس انتخابی صراحت یابد و مسائلی چون، پر کردن ساعت تدریس دبیران مبنایی برای انتخاب آنان برای تدریس این دروس نباشد.

۳. در آیین‌نامه‌های نظام متوسطه سالی - واحدی امتحان دروس انتخابی جدی‌تر برگزار شود و نتایج آن در معدل سالیانه دانش‌آموزان، ثبت شود. برای این منظور افزون بر ارزشیابی مستمر با ثبت و ضبط دقیق معدل سالیانه دانش‌آموزان شود. برای این منظور ایران افزون بر ارزشیابی مستمر با ثبت و ضبط دقیق نمرات این دروس، نسبت به آزمون آن در طول سال تحصیلی نیز اقدامات قانونی لازم را به عمل آورند.

۴. ضمن اصلاح و تصریح بیشتر در آیین‌نامه‌های نظام متوسطه سالی - واحدی، به گونه‌ای عمل شود که دروس انتخابی، پس از نیازسنجی از دانش‌آموزان و بنا بر نیاز و انتخاب حقیقی آنان و نه براساس دستورالعمل‌های آموزش و پرورش ارائه شود، تا بدین وسیله هدف از ارائه این دروس بیش از پیش نمایان شود.

۵. آموزش‌های ضمن خدمت برای دبیران دروس انتخابی ضروری است تا بدین وسیله، چنانچه اهداف خاصی از نحوه کنونی ارائه این دروس از جمله ایجاد باور خود خوانی دانش‌آموزان، کاستن از ارزش‌های کاذب ایجاد شده به امتحان و از این قبیل موارد دنبال می‌شود، این اهداف بیش از پیش برای معلمان و دبیران آشکار شود.

۶. ارائه دروس انتخابی در مدارس، نیازمند تنوع بیشتر در عناوین و موضوعات است. حتی می‌توان با پیگیری روش‌هایی چون طرح خط مشی کلی، آزادی عمل بیشتری را برای استان‌ها و مناطق فراهم آورد.

۷. انتخابی بودن همراه با تنوع است، لذا لازم است آموزش و پرورش در فهرست و محتوای دروس انتخابی مدارس به گونه‌ای عمل کند که مدارس بتوانند بنابر ملاحظات خاص دانش‌آموزان خود در حوزه‌های موردنیاز آنان به معنای واقعی کلمه دروس انتخابی را برگزار کنند.

۸. برگزاری واقعی دروس انتخابی نیازمند امکاناتی جامع و درخور است، از این رو آموزش و پرورش متناسب با دروسی که طی نیازسنجی از دانش‌آموزان به ضرورت آنها واقف می‌شود، باید به تجهیز مدارس در راستای تأمین امکانات و تجهیزات مذکور همت گمارد.

۹. گفتنی است که با توجه به انجام گرفتن پژوهش در محدوده‌ی جغرافیایی استان اصفهان و همچنین، روش و ابزارهای پژوهشی به کار گرفته شده، یافته‌های پژوهش حاضر به مدارس متوسطه استان اصفهان، مدیران و دبیران این استان و نیز ابزارهای حاضر، محدود است.

Archive

فهرست منابع

- ادریسی، نعمت‌الله (۱۳۷۶). بررسی مشکلات اجرایی موجود در روند هدایت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه نظام جدید شهر یزد. اداره کل آموزش و پرورش استان یزد، شورای تحقیقات.
- ادریسی، نعمت‌الله (۱۳۷۴). بررسی میزان به کارگیری روش‌های فعال تدریس و شرایط و عوامل مؤثر در ترویج این روش‌ها در دبیرستان‌های مجری نظام جدید متوسطه شهر یزد. اداره کل آموزش و پرورش استان یزد، شورای تحقیقات.
- رستگاران، محبوبه (۱۳۷۷). بررسی مسایل و مشکلات مشاوران نظام جدید در انجام وظایف و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان استان همدان. دانشگاه تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- رئیزی، توراندخت (۱۳۸۰). بررسی مشکلات آموزشی نظام سالی - واحدی از دیدگاه مدیران، دبیران، مشاوران و اولیای دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر اصفهان. دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- سرایبی، حسن (۱۳۷۲). مقدمه‌ای بر نمونه‌گیری در تحقیق، تهران، سمت.
- سعید شعبانلو، کریم (۱۳۷۲). بررسی نظرات دبیران دبیرستان‌های نظام جدید شهر تهران نسبت به نظام واحدی آموزش متوسط. دانشگاه تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- سیچانی، محمد (۱۳۷۸). بررسی نظام جدید آموزش متوسطه از دیدگاه دبیران و والدین و رؤسای مدارس متوسطه شهر اصفهان. شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش استان اصفهان
- شرفی، محمدرضا (۱۳۷۱). مراحل رشد و تحول انسان. تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

صافی، احمد (۱۳۷۹). آموزش و پرورش ابتدایی، راهنمایی و متوسطه، تهران، سمت.

طیبانی، طیبه (۱۳۸۱). بررسی مشکلات اجرایی نظام متوسطه سالی - واحدی از دیدگاه مدیران مدارس، دبیران، مشاوران، اولیا و دانش‌آموزان شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۱-۸۰، شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش استان اصفهان

غفاری، مسعود (۱۳۷۶). بنیادشناسی رفتار (روانشناسی پایه)، بی‌جا کالاهان، جوزف اف. لئونارد اچ. کلارک (۱۳۷۵). آموزش در دوره متوسطه، ترجمه جواد طهوریان، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی

گویا، زهرا (۱۳۷۸). سیر تحول و شکل‌گیری برنامه درسی آموزش متوسطه در ایران، تهران، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۱

مختاری، علیرضا (۱۳۷۵). مشکلات اجرایی سال سوم نظام جدید آموزش متوسطه شهر شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد

مهرمحمدی، محمود (۱۳۷۲). بررسی تطبیقی نظام برنامه‌ریزی در جمهوری اسلامی ایران و جمهوری فدرال آلمان، فصلنامه تعلیم و تربیت، ۳۵ و ۳۶

وزارت آموزش و پرورش (۱۳۷۹). آئین‌نامه آموزشی نظام متوسطه سالی - واحدی، هیأت اجرایی نظام جدید آموزش متوسط (گروه دوم شورای تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش)

وزارت آموزش و پرورش (۱۳۷۳). کلیات نظام جدید آموزش متوسطه، تهران، وزارت آموزش و پرورش